

Personalo veiksmų mirus pacientui,
mirusiojo kūno bei medicininių dokumentų
perdavimo teismo medicinos ekspertizei,
mirusiojo daiktų perdavimo teisėsaugos
institucijoms tvarkos aprašo, patvirtinto
Kauno klinikų generalinio direktoriaus
2024 balandžio 25 įsakymu Nr. V-(1.4E)-352
(parengta pagal LR SAM 2024-03-14 raštu Nr. 10-995
„Dėl pranešimo apie paciento mirtį paciento
artimiesiems informacinės dalomosios medžiagos“
teiktas rekomendacijas)
5 priedas

PRANEŠIMAS VAIKAMS APIE ŽMOGAUS MIRTĮ

1 ŽINGSNIS: PASIRUOŠKITE PATYS

- Pagalvojus apie pokalbį su vaikais apie mirtį tikriausiai atrodo, kad tai – sunkiausias dalykas pasaulyje. Visiškai suprantama, kad norisi juos apsaugoti nuo tokių naujienų.
- Jei su jumis yra dar vienas suaugęs artimasis, pirmiausia pasidalykite naujiena su juo, kad su vaikais galėtumėte kalbėti kartu.
- Sudarykite paprastą su mirusiu asmeniu susijusių įvykių (jam/jai) patekus į ligoninę sąrašą. Jį galite naudoti pokalbio su vaikais metu.
- Minutę kvėpuokite kuo lėčiau ir giliau. Tai gali padėti nusiraminti, jei jaučiate nerimą.
- Stenkitės sutelkti dėmesį į artimiausias kelias minutes ir į tai, kaip pranešti empatiškai ir jautriai, atsižvelgiant į situacijos jautrumą, kad vaikai išgirstų žinią apie artimojo mirtį. Žinome, kad net labai maži vaikai (iki 2 metų) dažnai jau supranta, kad kažkas vyksta, ir jiems reikia paaiškinti tai, ką jie mato ir girdi aplink save.

2 ŽINGSNIS: PASIRUOŠKITE INFORMACIJĄ

- Minutėlę pagalvokite, ką kiekvienas iš vaikų žino apie tai, kas vyksta. Koks iki šiol buvo jų supratimas ir patirtis apie ligą ir mirtį?
- Jei vaikas žino, kad jo artimasis sirgo ar pateko į nelaimingą atsitikimą, jis lauks žinių apie savo artimąjį. Tai reiškia, kad turėsite kuo greičiau pranešti jiems naujieną, kad jie neliktų sunerimę dėl to, kas atsitiko.
- Jei reikalinga, pasiieškokite informacijos, ką vaikai supranta apie ligą skirtingais amžiaus tarpsniais ir brandos lygiais.

3 ŽINGSNIS: PARUOŠKITE APLINKĄ

- Pagalvokite, kurioje namų vietoje norite kalbėtis su vaikais.
- Atsižvelgdami į vaikų amžių, nuspręskite, ar norite pasakoti jiems visiems kartu, o gal labai mažiems vaikams galima pasiūlyti pažiūrėti televizorių ar pažaisti su žaislu ar kokį žaidimą, kol pirmiausia pasikalbėsite su vyresniais broliais ir seserimis.

4 ŽINGSNIS: PRADĖKITE

- Paprašykite vaikų trumpam atsitraukti nuo to, ką jie tuo metu daro, ateiti ir atsisėsti – paruoškite juos būsimam pokalbiui.
- Stenkitės kalbėti kuo lėčiau ir darykite pauzes tarp sakinių. Kai yra susijaudinę ir nerimauja, žmonės dažnai kalba greitai.

Pavyzdžiai:

„Ar gali trumpam ateiti ir atsisėsti? Noriu su tavimi pakalbėti.“

„Ką tik iš ligoninės skambino gydytoja(-s).“

5 ŽINGSNIS: PAAIŠKINKITE, KAS NUTIKO

- Kalbėkite labai lėtai ir nuoširdžiai.
- Kad išvengtumėte bet kokios painiavos, turite aiškiai pasakyti, kad asmuo mirė; kalbėdami apie mirtį, vartokite žodžius, kurie labiau priimtini jūsų šeimai.
- Venkite žodžių „užmigo“, „iškeliavo“, „netekome“ arba „išskrido į dangų/žvaigždes“, nes jie gali suklaidinti mažus vaikus ir jie gali manyti, kad asmuo gali sugrįžti.
- Pasakę, kad vaiko artimasis mirė, padarykite kelių sekundžių pauzę, kad vaikai galėtų įsisąmoninti tai, ką pasakėte.
- Palaukite, kol pajusite, kad vaikai yra pasirengę išgirsti daugiau informacijos.
- Turėkite omenyje, kad dėl nerimo ir sutrikimo jiems sunkiau priimti informaciją.
- Mažesniems vaikams gali tekti pakartoti, kad asmuo mirė ir kad jis negrįš ir negali grįžti.

Pavyzdžiai:

„Patekęs (patekusi) į ligoninę, [vardas] jautėsi vis blogiau ir galiausiai mirė.“

Mažesniems vaikams: „[vardas] jautėsi taip blogai, kad jos organizmas nustojo veikti. Jo (-s) širdis sustojo ir ji(-s) nebegalėjo kvėpuoti. [vardas] mirė.“

Arba: „Gydytojai suteikė [vardas] visą įmanomą pagalbą, bet niekas nepadėjo. Jie paprasčiausiai negalėjo pagerinti jo(-s) būklės, todėl ji(-s) mirė.“

Arba vyresniam vaikui: „[Vardas] (jam/jai) buvo labai sunki plaučių infekcija. Tai reiškia, kad į jo(-s) organizmą negalėjo patekti pakankamai deguonies. Net ir su visais vaistais ir aparatais gydytojai negalėjo padėti. Man labai gaila, deja.“

6 ŽINGSNIS: KAIP PRIIMTI VAIKŲ REAKCIJĄ Į NAUJIENĄ

- Vaikai gali skirtingai reaguoti į naujieną.
- Su vaikais galima pasikalbėti apie tai, kad tai – liūdna žinia ir kad ji visus nuliūdino.
- Dalijimasis savo jausmais gali būti naudingas, tačiau vaikams gali būti baisu matyti, kad esate visiškai prislėgtas, kankinatės. Pravartu savo emociją įvardyti, pavyzdžiui, paaiškinti, kad jums liūdna ir kad verkiate, nes išsiverkus kartais palengvėja.
- Mažesni vaikai gali daug labiau susitelkti į praktinius aspektus, t. y. kaip situacija pakeis jų kasdienį gyvenimą: *“Kas su manimi žais futbolą?”* Jie gali nerodyti tiesioginės reakcijos į naujieną (pavyzdžiui, norėti eiti žaisti), bet tai nebūtinai reiškia, kad jie neišgirdo naujienos arba kad galvoja tik apie save.

Pavyzdžiai:

Kai verkia arba net rėkia: „Suprantu, kad tau labai, labai liūdna. Sunku su tuo susitaikyti.“

Kai vis kartoja: „Netikiu, tu klysti, tai netiesa“: „Suprantu, kad tau labai sunku priimti šią žinią.“

Kai nutyla, užsisiklėndžia: „Žinau, labai sunku patikėti, kad tai vyksta.“ „Suprantu, kad liūdna apie tai galvoti, bet geriau, kai dalijamės savo jausmais ir kalbamės apie savo rūpesčius, ir neliekame su tuo vieni.“

7 ŽINGSNIS: PASIRUOŠKITE ĮPRASTIEMS VAIKŲ KLAUSIMAMS

- Gali būti naudinga apgalvoti, kaip atsakysite į dažniausiai vaikų užduodamus klausimus.
- Turite pagalvoti apie vaikų amžių ir apie tai, ką jie galės suprasti. Pagalvokite, ką jie jau žino ir supranta.
- Paklauskite, ar jie norėtų sužinoti daugiau arba ar turi klausimų apie tai, kas įvyko.
- Vaikai dažnai nori sužinoti, kas sukėlė mirtį, ir nerimauja, kad ji įvyko dėl to, ką jie pagalvojo, pasakė ar padarė.

- Priminkite apie kitus jiems ypatingus žmones jų šeimoje, taip pat apie draugus, kurie visi juos myli ir jais rūpinasi.
- Svarbu pakartoti, kad [vardas] sirgo, kad juo rūpinosi medikų komanda ir kad niekas dėl to nekaltas. Vaikai gali klausti, ar jūs arba jie mirs, kas juos prižiūrės ir ar jie užsikrės ir pan.

Pavyzdžiai:

„Suprantu, kad šis pokalbis labai sunkus. Teko daug ką suprasti; ar yra kas nors, ko norėtum paklausti arba ko nesupranti?“

8 ŽINGSNIS: POKALBIO PABAIGA

- Patikinkite juos, kad jiems nereikės su tuo tvarkytis vieniems.
- Labai naudinga, kai vaikai turi su kuo pasikalbėti be šeimos narių. Svarbu, kad jie galėtų pasidalyti savo jausmais, nesijaudindami, kad gali jus nuliūdinti. Galite padėti vaikams pagalvoti apie tai, kas juos myli ir kuo jie pasitiki, kad juos palaikytų.
- Prie šio pokalbio gali tekti grįžti kelis kartus ypač su mažesniais vaikais. Tai visiškai normalu, nes jie pamažu suvokia, kas įvyko.

Pavyzdžiai:

„Žinau, kad dabar jausmai labai stiprūs. Tikrai žinau, kad labai tave myliu. Mes kartu tai įveiksime, kad ir kas mūsų laukia ateityje.“

„Gal pagalvokime, su kuo dar galėtum pasikalbėti?“

„Ar nori pagalvoti, ar norėtum, kad aš pasakyčiau tavo draugams, ar tu pats (pati) nori tai padaryti?“

9 ŽINGSNIS: PASIRŪPINIMAS SAVIMI

- Labai svarbu pasirūpinti savimi. Šie pokalbiai yra emociškai sunkūs ir varginantys. Kreipkitės į draugą ar giminaitį ir pasikalbėkite apie tai, kaip jaučiatės.
- Susisiekiate su kitais žmonėmis, grupėmis ir organizacijomis, kurios gali padėti jums ir jūsų šeimai.
- Daugiau apie artimojo netektį ir savijautą bei nemokamos pagalbos galimybes žmogus gali rasti nacionalinėje interneto svetainėje pagalbasau.lt.

(Parengta vadovaujantis Oksfordo universiteto atstovų Dr Louise Dalton, Dr Elizabeth Rapa, Helena Channon-Wells, Dr Virginia Davies ir Prof Alan Stein parengta medžiaga).